

ברכת כהנים בארצות הצפוניות

ובנדון הגדרת זמני 'יום' ו'לילה' על פי ההלכה

בארצות הצפוניות בכדור הארץ, במשך תקופה ארוכה בכל שנה, השמש לא מאירה על הארץ. ונשאלת השאלה האם בזמן זה שבו שורר חושך חודשים שלמים, מותר לכהנים לברך ברכת כהנים.

א. נראה לדון בזה בהקדם בירור הגדרת הזמן שבין עלות השחר להנץ החמה - האם נחשב יום או לילה.

בגמרא (שבת כא, ב) מובא: "וכבתה אין זקוק לה, ורמינהו, מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה. לא, דאי לא אדליק מדליק". וכתב שם הרמב"ן על דברי הברייתא שמצוותה עד שתכלה רגל מן השוק, היינו רק "למצוה מן המובחר", אבל יוצא ידי חובתו בהדלקה כל הלילה. וכך נפסק להלכה בשו"ע (סימן תרעב סע' ב) "עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה".

ואף שמשלשון המחבר "כל הלילה" היה מקום להבין שכוונתו עד הבוקר, כלומר עד זריחת החמה, מכל מקום כתב המשנה ברורה (ס"ק יא) "כל הלילה, עד עמוד השחר". ומקור הדברים במג"א ובפרי חדש, כמובא בשער הציון שם (ס"ק טז). ויש להבין מדוע **בהלכות הדלקת נר חנוכה** פירוש "כל הלילה" הוא עד עלות השחר ולא עד הנץ החמה.

ומצאתי בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סימן תסג) שכתב: "מי שלא הדליק נר חנוכה, אם מותר להדליק בברכה **אחר עמוד השחר**, דלא שייך לומר "שרגא בטיהרא" מאי אהני, כיון דאכתי לא האיר היום, **נ"ל דמותר**. דהא נס דמנורה היה בודאי גם ביום, שהיה דולק כל שמונה ימים, בלילה וביום. רק ביום אינו יכול להדליק נר חנוכה, ששרגא בטיהרא מאי אהני [נר בצהרים אינו מאיר], רש"י חולין דף ס' ע"ב]. מ"מ, **אחר עמוד השחר שעוד לא האיר היום כולו** ונהנים מאורו ושרגא אז מהני, **פשיטא שיכול להדליק בברכה**".

ההתעוררות תשובה הביא ראייה מדברי המשנה (מגילה פרק ב משנה ה) "כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפלת המוספין וכו' **כל הלילה** כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים, זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום, דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה". ומכך שהדלקת נר חנוכה לא הוזכרה במשנה בכלל המצוות הנוהגות בהלילה, מוכח שאין איסור להדליק גם לאחר עלות השחר, מכיון שכל הנאמר במשנה שם שמצוותם כל הלילה היינו רק עד עמוד השחר, ואם כן מכך שבמשנה לא נכלל גם נר חנוכה, מוכח שמצוותו גם אחר כך, עד שיאור היום. מבואר בדברי ההתעוררות תשובה, כפי שאמנם משמע מפשטות דברי המחבר, שזמן הדלקת נר חנוכה "כל הלילה", היינו כל זמן שעוד לא זרחה השמש והאיר היום, וברור שגם אחרי עמוד השחר אפשר להדליק נר חנוכה. שהרי כל הסיבה שלא מדליקים נר חנוכה ביום היא מטעם "שרגא בטיהרא מאי אהני", אולם בין עלות השחר עד הנץ החמה כיון שעדיין **חשוך** ויש לנר משמעות כיון שהוא מאיר, ודאי יכולים להדליק הנר ולקיים המצוה. וזהו שלא כדעת המשנה ברורה ש"כל הלילה" פירושו "עד עמוד השחר", ומשעה זו כבר אי אפשר לקיים מצוות הדלקת הנר.

הגדרת 'לילה' תלויה בחושך או בזמן

ב. ונראה לבאר שנחלקו המשנה ברורה והתעוררות תשובה ב**יסוד ההגדרה מהו זמן ה"לילה"**. לפי התעוררות תשובה, **לילה פירושו חושך**, אך גם **כשלא חושך לגמרי זהו גם כן לילה** [כגון בין עלות השחר והנץ החמה]. ולכן אפשר להדליק נר חנוכה גם לאחר שעלה עמוד השחר, כי מכיון שעדיין חושך כל זמן שלא זרחה החמה, הרי זה נחשב לילה, ואפשר להדליק נר חנוכה שזמנו "כל הלילה" [ונראה שבזמן שאחר עלות השחר וסמוך להנץ החמה שכבר לא חושך מודה התעוררות תשובה שאין זה נחשב לילה].

אולם לפי המשנה ברורה, הגדרת "לילה" איננה תלויה באור ובחושך, אלא **לילה הוא זמן**. וזמן הדלקת נר חנוכה היא **בלילה גמור**, ואם חושך כל עוד שאין זה בזמן הלילה, אין זה לילה, ולכן לאחר עלות השחר למרות שעדיין חושך מכיון שאין זה זמן הלילה אין יכולים כבר להדליק נר חנוכה ולקיים המצוה.

נשיאת כפיים בלילה ובארצות הצפוניות

ג. המג"א הביא בהלכות יום הכיפורים (או"ח סי' תרכ"ג ס"ק ג) את דברי הבאר שבע (סוטה לז, ב ד"ה איתקש) שכתב "יש לבטל נשיאת כפיים בלילה. והטעם, משום דאיתקש נשיאת כפיים לעבודה בבית המקדש, ואין עבודה אלא ביום". וכן מבואר בירושלמי (תענית פרק ד הלכה א) שאין נשיאת כפיים בלילה. וכן פסק המשנה ברורה (שם ס"ק ח), והביא בשער הציון (שם ס"ק יא) שהפרי מגדים מסתפק אפילו בבין השמשות אם רשאי לעלות לדוכן.

ויש לדון לדעת הפוסקים שאין נשיאת כפיים ב**לילה**, כיצד לנהוג בארצות הצפוניות בכל התקופה שאין אור. ונראה לכאורה כי לדעת ההתעוררות תשובה שהגדרת 'לילה' תלויה ב**חושך**, מכיון ש**כל היום חושך**, ודאי שלא יוכלו לשאת כפיים כל זמן שחושך. אולם לפי דברי המשנה ברורה ש'יום' ו'לילה' הם הגדרה של **זמן**, ואין זה תלוי ב**אור ובחושך**, יש מקום להסתפק ולומר שבמקומות אלו באותם השעות **שזמנם מוגדר כ"יום"**, אולי יוכלו לשאת כפיים.

מכל מקום, כבר הביא המג"א (שם) את דברי המהרי"ל (הובא בדרכי משה או"ח סימן תרכ"ג) שהתיר לשאת כפיים בתפילת נעילה אפילו אחר בתפילתו עד הלילה. ובמחצית השקל (סי' תרכ"ג ס"ק ג) הביא את דברי הדרכי משה שכתב: "הטעם דאיברים ופדרים קרבן תמיד היו נשרפים בלילה". וביאר במחצית השקל: "ורצה לומר אע"ג דהקרבת הקרבן היה צריך להיות ביום, מכל מקום כיון דעיקר מעשה הקרבן היה ביום, מותר לגמור שריפת אברים ופדרים בלילה. הוא הדין הכא, כיון דעיקר התפילה היה ביום, מותר לגמור לישא כפיו בלילה".

ובכף החיים (סי' תרכ"ג ס"ק כב) הביא מדברי הפוסקים שסברו כדעת המהרי"ל שמותר לישא כפיים אם נמשכה התפילה עד לאחר צאת הכוכבים: שו"ת באר עשק (סימן צח) בשם הרמ"ע מפאנו, ברכי יוסף (סי' תרכ"ג ס"ק ב), היעב"ץ בספרו מור וקציעה (או"ח סי' תרכ"ג) ובספרו שאלת יעבץ (סימן נא). וכן נהוג כיום בבית המדרש הגדול של כ"ק האדמו"ר מגור בירושלים, שנושאים כפיים בתפילת נעילה גם בלילה [וכפי שמסר לי אחי רבי מאיר שהתפלל ביום כיפור [בשנת תשס"ג] בבית מדרש הגדול של כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א, ושקיעת החמה היתה בשעה 6.48 ואילו ברכת כהנים לא היתה לפני השעה 7.12, דהיינו לאחר צאת הכוכבים, וזמן מוצאי הצום היה 7.21].

אלא שגם לדעת המתירים לשאת כפיים בנעילה בלילה, הטעם הוא "כיון דעיקר התפילה היה ביום, מותר לגמור לישא כפיו בלילה", וטעם זה לא שייך כמובן בנשיאת כפיים בארצות הצפוניות.

מכל מקום, למעשה הובא במחזור המפורש בשם הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אויערבך, שקשה לסמוך על שיטת הדרכי משה וסיעתו, ולישא כפיים לאחר צאת הכוכבים מאחר שהמג"א והמשנה ברורה החליטו לבטל נשיאת כפיים בלילה והפרי מגדים הסתפק אפילו בבין השמשות [ורק בזמן בין השמשות, דהיינו שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה, אפשר להקל בשעת הדחק].

ד. ונראה להביא ראיה שמותר לשאת כפים גם בלילה, מדברי המשנה (מגילה פרק ב משנה ה) "**כל היום** כשר לקריאת המגילה, ולקריאת ההלל, ולתקיעת שופר, ולנטילת לולב ולתפלת המוספין. **כל הלילה** כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים. זה הכלל דבר שמצוותו ביום כשר כל היום, דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה". והנה ההתעוררות תשובה (שם) הביא ראיה מכך שלא הוזכר במשנה במצוות הנוהגות כל הלילה הדלקת **נר חנוכה**, שיכול להדליק גם לאחר עלות השחר, מכיון שכל הנאמר במשנה שם שמצוותם כל הלילה היינו רק עד עמוד השחר, ואם כן מכך שלא נכלל גם נר חנוכה הרי שמצוותו גם אחר כך, עד שיאור היום. ומעתה על דרך זה יש להביא ראיה מכך שהמשנה לא הזכירה בין הדברים שזמנם רק **ביום** את ברכת כהנים, שאפשר לשאת כפים גם בלילה.

לפי זה יוצא שבאמת אפשר לישא כפים **כל הלילה**, ואפילו **אם אין זה המשך תפילה שהתחילה ביום**, וצ"ע.